

Araştırma Makalesi / Research Article

KAMU POLİTİKALARININ OLUŞTURULMASINDA DAVRANIŞSAL İKTİSADIN ROLÜ

Kübra ECER*

Öz

Neoklasik iktisadın rasyonel insan varsayımı, iktisadi alanlar başta olmak üzere diğer alanlarda da baskın bir düşünce haline gelmiş ve uygulanacak politikaların da temelini oluşturmuştur. Ancak rasyonel insanın gerçekliğinin sorgulanması ile birlikte psikolojinin yöntemleri iktisadi alanlarda kullanılmaya başlanmıştır. Davranışsal iktisat, neoklasik iktisadın aksine iktisadi olayları açıklamada gerçekçi ve daha iyi anlaşılabilir bir yaklaşıma sahip olması nedeniyle iktisada yeni bir boyut kazandırmıştır. Son yıllarda özel sektör, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve nihayetinde kamu kurumları da yaptıkları çalışmalarda davranışsal iktisattan faydalanmaktadır. Bir ülkede uygulanacak olan kamu politikalarının başarısı, o ülke vatandaşlarının karar ve tercihlerinin iyi anlaşılmasına bağlıdır. Davranışsal iktisat, politika yapıcılara vatandaşların tercih ve karar alma eğilimleri ile ilgili yol göstermenin yanı sıra problemlere gerçekçi çözüm önerileri de sunmaktadır. Ayrıca dürtme ve davranışsal içgörü yeni bir kamu politikası aracı olarak kamu politikalarının etkinliğini de arttırmaktadır. Bu nedenle davranışsal kamu politikalarının uygulanmasının nihayetinde toplumsal refahı artırıcı etkisi olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada davranışsal iktisadın ortaya çıkışı ve gelişiminden bahsedilmekle birlikte dünya ve Türkiye’de uygulanan davranışsal kamu politikalarından yola çıkılarak, toplumsal refahı artırma da davranışsal kamu politikalarının önemine binaen Türkiye’ye politika önerileri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Davranışsal İktisat, Davranışsal Kamu Politikası, Dürtme, Davranışsal İçgörü.

* Dr., İletişim Uzmanı, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, kubra.ecer@iletisim.gov.tr
ORCID: 0000-0002-6519-2803

THE ROLE OF THE BEHAVIORAL ECONOMICS IN PUBLIC POLICY MAKING

ABSTRACT

The rational human assumption of neoclassical economics has become a dominant thought in various fields, particularly in economic fields, and has been the basis of the policies which will be implemented. However, by means of the questioning of the actuality of rational human beings, the methods of psychology have started to be used in economic fields. Behavioural economics has brought a new dimension to economics as it has a realistic and better understandable approach to explaining economic events, unlike neoclassical economics. In recent years, the private sector, non-profit organizations and ultimately public institutions have also benefited from behavioural economics in their practises. The success of public policies to be implemented in a country depends on a good understanding of the decisions and preferences of the citizens of the country. Behavioural economics not only gives policy makers clues about citizens' preferences and decision-making tendencies, but also offers realistic solutions to problems. In addition, nudge and behavioural insight increase the effectiveness of public policies as a new public policy tool. For this reason, it is thought that the implementation of behavioural public policies will ultimately have an augmenter impact on social welfare.

The study elaborates appearance and the development of behavioural economics and presents policy recommendations for Turkey based on behavioural public policies implemented in the world and Turkey, considering the importance of behavioural public policies in improving the social welfare.

Keywords: Behavioral Economics, Behavioral Public Policy, Nudge, Behavioral Inside.

GİRİŞ

Davranış bilimi, insan davranışlarının derinliklerinde yer alanları anlamayı sağlamaktadır. Günümüzde ekonomi, siyaset, psikoloji ve sosyoloji gibi birçok alanda bireylerin davranışlarını öngörmek ve ortaya çıkacak kararları tahmin etmek oldukça önemli hale gelmiştir. Psikoloji ve iktisadi bir araya getiren davranışsal iktisat çalışmaları ile neoklasik iktisadın gerçekte karşılaşılmaması pek de mümkün olmayan rasyonel insan varsayımı eleştirilmeye başlanmış, bireylerin her zaman rasyonel olmadığı, sınırlı rasyonel ve hatta bazen de irrasyonel olabileceği ortaya konulmuştur. Davranışsal iktisat, etki altında karar veren bireylerin rasyonellikten uzak olduğunu iddia etmektedir. Davranışsal iktisat ana akım iktisadın aksine bireylerin rasyonel olmadığını savunmakta ve yapılan analizleri günlük yaşama adapte edebilme çabasını sürdürmektedir. Bireyler bazı zamanlarda sınırlı rasyonel olabildiği gibi bazı zamanlarda ise irrasyonel kararlar alabilmektedir. Yapılan birçok araştırma bireylerin daima fayda maksimizasyonu amacıyla kararlar almadığını göstermektedir. Bu nedenle bireylere seçim özgürlüğü tanıyarak hem kendi hem de yaşadığı toplum ve devlet için daha doğru kararlar alabilmesi için dürtmek gerekecektir.

Ülkeler uygulayacakları kamu politikalarında davranışsal iktisattan yararlanmakta ve kamu politikalarını davranışsal öğelerle yeniden şekillendirmektedir. Geçmişte bireyin rasyonel olduğu varsayımı, her alanda olduğu gibi kamu politikaları üzerinde de etkili olmuş ve belki de bu nedenle kamu politikalarının etkinliği bazı alanlarda sınırlı kalmış ve istenen etkiyi yaratamamıştır. Sonucu öngörülemeyen kamu politikaları istenen etkiyi yaratamamış, mali krizler ve nihayetinde yaşanan ekonomik gerileme gibi önemli sorunlara da neden olmuştur. Davranışsal kamu politikaları sayesinde, kamu yararına yönelik uygulamalarda bireylerin davranışlarını yönlendirebilmek mümkün hale gelmektedir. Böylelikle politika yapıcılar varsayımdan ziyade, kanıtlara dayalı olarak politika geliştirebilmektedir. Kamu politikaları davranışsal öğelerle yeniden tasarlanırken, mevcut politikaların iyileştirilmesi için öneriler getirebilir ya da ilgili politikalara yönelik ortaya çıkabilecek tepkileri en aza indirmek için açıklamalarda bulunabilir.

Bu çalışmada literatür taraması yapılarak davranışsal iktisat ile davranışsal kamu politikaları hakkında gelişmelere yer verilmiş ve davranışsal iktisat öğelerinin

kamu politika tasarımı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmada; kamu politikaları üzerindeki davranışsal iktisat etkisinin mevcut kamu politikalarını daha etkin hale getirmesi nedeniyle, ülkelerin refah düzeyini artırma bakımından önemli olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca dünya ve Türkiye’de uygulanan davranışsal kamu politikaları değerlendirilerek, Türkiye’de davranışsal kamu politika uygulamalarının teori ve yönetsel gelişimi için önerilerde bulunulmuştur.

1. DAVRANIŞSAL İKTİSADIN GELİŞİMİ

İktisat, sosyal bilimler içinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Ana akım iktisat üretim, tüketim ve bölüşüm ilişkilerini içinde bulunduğu toplumdaki bağımsız olarak bazı varsayımlar çerçevesinde açıklamaya çalışmaktadır. Bu durum aslında özünde insan ve insan davranışlarını barındıran iktisadın yıllarca doğru ve gerçekçi bir yaklaşım geliştirmesine engel olmuştur. İktisat kendi içindeki gerçekliği sürdürebilmesi için insan ve içinde yaşadığı toplumu teorilerine dahil etmelidir (Ercan, 2001:23).

Neoklasik iktisadın başlıca varsayımlarından biri; insanın rasyonel olarak kabul edilmesi ve bu nedenle fayda maksimizasyonu peşinde koşmasıdır. İktisadın temelinde insan yer alır ancak yıllarca psikolojik faktörler hesaba katılmadan birçok analiz yapılmıştır. İktisadın geliştirdiği fayda-değer kuramı ile değer yargısı, psikolojik ve sosyolojik olgulardan bağımsız bir birey *homoeconomicus* kavramıyla sınırlandırılmıştır.

İktisat ve psikoloji arasındaki ilişkinin başlangıcı, Adam Smith’in ‘Ulusların Zenginliği’ ve ‘Ahlaki Duygular Kuramı’ eserlerine dayandırılır. Adam Smith 1759 yılında yayınlamış olduğu ‘Ahlaki Duygular Kuramı’ adlı kitabında bireysel davranışların psikolojik etkilerini ortaya koymaktadır. Smith’e göre insan davranışlarının belirleyici ilkesi sempattir ve sempati; insanın başkalarının duygularına ortak olması durumu olarak açıklanır. Bu sebeple insanlar, kendilerine nasıl davranılmasını istiyorsa sempati kurarak başka insanlara da benzer şekilde davranmaktadır. Piyasalar sempati üzerine kurulduğu takdirde adil şartlarda rekabet edebilecek ve böylelikle ekonomik refah seviyesi yükselecektir (Ruben ve Dumludağ, 2015: 5). 1776 yılında yayınlanan Adam Smith’in ‘Ulusların Zenginliği’ kitabı bütünüyle bir ekonomik disiplini başlatmış ve düşüncesi tamamen değişmiştir. Ulusların Zenginliği kitabında; bireylerin sempati kurarak değil,

kişisel çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini öne sürmektedir. Davranışlar iyi ya da kötü olsun, kendi içsel değerlerini taşımamaktadır. Sonuçları itibariyle haz, fayda sağlamak dışında bir değere sahip değildir. İyilik davranışın amacı değil, yalnızca hazza ulaşma aracıdır (Sedlacek, 2017: 206). İnsanların bireysel olarak rekabet etmesinin toplumun sosyal ve ekonomik durumuna katkıda bulunacağını da belirtmiştir (Matsuyama, 2009'dan aktaran Eser ve Toigonbaeva, 2011:289).

Neoklasik iktisat, insanların iktisadi faaliyetlerde tam bilgiye sahip, akılcı, tutarlı ve faydasını maksimize etme peşinde olduğunu kabul etmektedir. Uzun yıllar boyunca iktisat bu varsayımlardan hareketle, insanların karar süreçlerinde daima rasyonel olduğunu öne sürerek psikolojik etmenleri geri plana itmiştir.

İktisadi düşüncede rasyonellik bir ön kabul olarak değerlendirilir ancak bireylerin hangi faydayı maksimize edeceği konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. (Sen, 1982:5'den aktaran Karakaya, 2007:23). İnsanlar kendi çıkarını düşünerek aslında kendilerini içgüdüsel olarak korur ve bu durum rasyonelliğin özünde bireyci ve çıkarıcı bir anlayış olduğunu sergilemektedir. Klasik iktisattan miras kalan rasyonellik varsayımı Neoklasikler için aksi iddia edilmesi mümkün olmayan bir kabul haline gelmiştir. Bu kabul ile bireyler fayda düzeylerini duygularını gözetmeksizin rasyonel olarak değerlendirir.

Rasyonel davranan kişi, vereceği bir kararın kendisine kazandıracaklarını ve kaybedeceklerini hesaplayarak hareket eden yani kendi çıkarını gözeterek davranan kişi olarak tanımlanmaktadır (Dumludağ vd. 2015:108). Bireyin akıl ve mantık yoluyla karşısına çıkan tüm alternatiflerden en iyisini seçeceği homo-economicus varsayımı ile mümkün olmaktadır. Gerçek hayatta insanlar homo-economicus mudur yoksa bu durum yalnızca bir varsayımdan ibaret midir? Bireyin homo-economicus olduğu kabul edildiğinde; tüm ekonomik konularda tam bilgiye sahip olduğu, fayda ya da verimini maksimize ettiği ve rasyonel kararlar aldığı, herhangi bir hata yapması durumunda da hızlı bir şekilde durumu düzeltmeyi öğrendiği varsayılır. Rasyonel insan, piyasa, mallar ve diğer ekonomik birimler konusunda tam bilgiye sahiptir. Rasyonel birey faydayı maksimize etmeye çalışırken, rasyonel üretici kârını maksimize etmeye çalışmaktadır. Daha çoğu her zaman daha aza, diğer bir ifadeyle daha fazla tatmini sağlayanı, daha az tatmin sağlayana seçmektedir (Thaler, 2000).

Bentham'ın 1789 yılında yayınlanan 'Ahlak ve Yasama İlkelerine Giriş' kitabında bencil insan faydacılık felsefesiyle yeniden tanımlanır. Birey bencilce faydasını artırmaya odaklanır. Bu yolda daima akılcı davranarak faydasını en çoklaştıracak imkanları kullanmaya çalışır (Dumludağ vd. 2015:38). Bireyin yalnızca kendi çıkarlarına göre davranarak faydasını artırması, toplumun tamamı için fayda sağlamayacak durumları da ortaya çıkarır (Karabulut, 2017:30).

"Rasyonalizmi en çok eleştiren düşüncelerden başında irrasyonelizm gelmektedir. İrrasyonelizmin kelime anlamı akıl dışılıktır ve irrasyonelizm rasyonalizm kavramına karşıt olarak ortaya çıkmıştır. İrrasyonelizm rasyonalizme karşı olan eleştirilerini 'Akıl Çağı' olarak adlandırılan Aydınlanma dönemini takip eden 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarında ortaya koymuştur (Thilly, 1913:107). "Malthus'a göre, bireylerin irrasyonel olmalarının sebebi onların tutkularının ve iradelerinin davranışlarını etkilemesinden kaynaklanır. Kimileri akılcı gerçeklere odaklanarak mantıklı hareket edebilirse de bu her zaman pek mümkün değildir. Çünkü duygular davranışların yönünü önemli ölçüde değiştirebilecek güce sahiptir. Kişiler duygularının ve çevrelerinin etkisiyle irrasyonel yani akla karşıt davranışlarda bulunabilirler. Çünkü tutku gibi güçlü irrasyonel dürtüler çoğu zaman rasyonel karar vermenin önüne geçmektedir"(Zafirovski, 2008: 797- 798). Ancak irrasyonelizm sınırlı rasyonellik kavramı kadar sık kullanılmamaktadır. H. Simon'un 1955 yılında yayınlanan makalesinde "geleneksel iktisattaki homoeconomicus tanımının kapsamlı ve köklü bir düzeltmeye ihtiyacı olduğunu ve bu düzeltmeyle ilgili olarak da birtakım öneriler ortaya koyacağından söz etmektedir. Ona göre küresel rasyonellik gerçekçi değildir. Çünkü insanın kendine ait olan kabiliyet ve bilgisi sınırlı rasyonelliğe neden olacaktır. Simon, küresel rasyonellik modellerinden ziyade sınırlı rasyonellik modelleri ile ilgilenmektedir" (1955:112-113). Kısaca bireyin bilgisinin ve yeteneğinin sınırlı olması nedeniyle tercihlerinin de tam anlamıyla rasyonel olması beklenemez. "Sınırlı sorun çözme yeterliliğine dikkat çeken sınırlı rasyonelite, eksik olan beyin gücü ve sınırlı zaman içinde, büyük ve karmaşık hususlara rasyonel çözümler getirmeyi engellerken, insanları bilişsel kestirme yollar kullanmaya yöneltir ve düzenli hataları da getirmektedir" (Thaler ve Mulliathan, 2008:1). "Bir bilgisayar belleğindeki bütün bilgi ve bu bilgiler ışığında tüm ihtimalleri hesaplayarak bir sonuca varabilir ancak bireyin bellek düzeyi bu durumu gerçekleştirme yeterliliğinde değildir. İnsan zihni kestirme yollar kullanarak çalışmaktadır" (Kahneman, Slovic ve Tversky,

1984). Gerçek hayatta tam bilgi ve matematiksel hesaplamaların tümüne hakim olmaktan ziyade Simon'un da söz ettiği gibi, sınırlı bilgi irade ile birtakım kararlar alınmaktadır. Simon'un literatüre yaptığı bu katkı neticesinde neoklasiklerin ütöpik varsayımı olan homo-economicus yerine daha gerçekçi olan ve mekanik olmayan bir birey tanımı ortaya çıkmıştır. Bu katkısından dolayı 1978 yılında Nobel Ekonomi ödülü verilen Simon, sınırlı rasyonellik kavramıyla ana akım iktisadın insandan aldığı duygularını kendisine iade etmiştir. Simon ayrıca sınırlı rasyonellik kavramı ile sofistike meselelerin formüle edilmesi ve sonuca bağlanmasında bireyin akli kapasitesinin sınırlı(1957:198) kaldığını belirtmektedir. İnsanlar tabii olarak hızlı karar almaya yarayacak kestirmelere yönelecektir fakat bu durum hata yapmaya açıktır ve bu yüzden insanlar sınırlı rasyonel olmasının yanı sıra irrasyonel de olabilmektedir (Simon,1982). “Ancak, birey yanlış durumlara bakarak ya da göz ardı etmemesi gereken durumları göz ardı ederek seçim yapmaya çalışıyorsa beklenti oluşturmak ya da belirsizliği adapte etmek için doğru metotları uygulamıyorsa bunlar, irrasyonelite değil sınırlı rasyonelliğin farklı görünümüleri olarak değerlendirilmektedir” (Dumludağ vd. 2015:123). Gerçek hayatta tam bilgi ve matematiksel hesaplamaların tümüne hakim olmaktan ziyade Simon'un da söz ettiği gibi, sınırlı bir irade ile birtakım kararlar alınmaktadır (Ecer, 2020: 50)

Neoklasik iktisatta, insan davranışı ile ilgili varsayımlar insan davranışlarının analizi için faydalı bir başlangıç gibi görünse de, bu varsayımların çoğu insan davranışı için yanlış ve gerçekçi olmayan tasvirlerdir. “Neoklasik iktisat yaklaşımının aksine,

- Bireylerin hesaplama yetenekleri sınırlıdır (örneğin; sınırlı rasyonellik, zihinsel muhasebe),
- Gerçek eylem maliyetlerini sistematik olarak yanlış algılarlar veya hiç algılamazlar,
- Özdenetim konusunda sınırlarla karşılaşmaktadırlar,
- Seçimlerinde çerçevelenmeden etkilenir (örneğin; referans noktaları, kayıptan kaçınma, risk davranışı),
- Kararların alındığı sosyal ortam ve süreçten etkilenirler,
- Yalnızca kişisel çıkarları değil, aynı zamanda adalet, yurtseverlik, toplumsal kabuller, örf ve adetler, güven, utanma gibi diğer birçok etken tarafından motive edilirler” (Alm, 2010: 637).

“Davranışsal iktisada göre bireyler her zaman rasyonel, hedefe kilitlenen, kendini kontrol edebilen, bencil ve egoist değildir” (Dumludağ vd. 2015:129). Davranışsal iktisat literatüründe bireylerin tutarsız seçimler yaptıkları, hatalar sonucu öğrendikleri ve sınırlı rasyonel davrandıkları görülmektedir. Sınırlı rasyonellik kavramı çerçevesinde bireylerin çoğu zaman en iyi seçimi yapabilecek durumda olmadığı anlaşılmaktadır (Kahneman ve Kruger,2006).

20. yüzyılın ikinci yarısında tekrar başlayan iktisat ve psikoloji birlikteliğinde, psikolojide meydana gelen değişimler de önemli rol oynamaktadır. Davranışsal iktisat yaklaşım ve yöntemlere göre ikiye ayrılmaktadır. İngiltere’de Oxford Üniversitesi ile Stirling Üniversitesi, Amerika Birleşik Devletleri’nde ise Michigan Üniversitesi ile Carnegie Mellon Üniversitesi eski davranışsal iktisada katkı yapan okullardır. Oxford Üniversitesi’nde belirsizlik, koordinasyon; Stirling Üniversitesi’nde seçimler ve entegrasyon; Carnegie Üniversitesi’nde firma davranışları, sınırlı rasyonellik; Michigan Üniversitesi’nde ise tüketim davranışları ve makroekonomik sorunlar açısından psikolojiyi kullanarak araştırmalar yapılmıştır(Eser ve Toigonbaeva, 2011: 296). Ancak davranışsal iktisadın yükselişi yeni davranışsal iktisatçılar sayesinde gerçekleşmiştir. 1970’lerde başlayan yeni dönemin öncülükleri Daniel Kahneman, Amos Twersky ve Richard Thaler olarak sayılmaktadır.

Kahneman ve Tversky, beklenen fayda kavramının açıklanmasında psikolojik ilkeleri kullanmıştır. Ayrıca beklenti teorisi, çerçeveleme etkisi, belirsizlik durumlarında karar alma ve çıpalama etkisi ile davranışsal iktisadın gelişmesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Thaler ise Sendhil Muallainathan ile birlikte, Kahneman ve Tversky’in beklenti teorisini geliştirmiştir(Ruben ve Dumludağ, 2015). “Ana akım iktisat ve davranışsal iktisat arasında üç hususta farklılık bulunmaktadır. Buna göre; bireyler sınırlı rasyoneldir, sınırlı iradelerinin olması nedeniyle daima uzun dönem faydalarına uygun seçim yapacak iradeleri bulunmamaktadır ve bireyler başkalarına yardımcı olabilmek adına kendi faydalarını geri plana atabileceklerdir”(Şentürk ve Fındık, 2014: 130). Thaler, insanların gerçek hayatta sanıldığı aksine rasyonel olmadıklarını ifade ederken var olandan daha iyi bir tahminde bulunmaya olan inanç ve geleceğe yönelik fazlaca iyimserlik, bir takım kısıtlar neticesinde bilinen daha az şeyin, bilinmeyen daha fazla şeyin önüne geçmesi gibi bazı önyargıların ya da kısa yolların insanların

karar alma sürecinde rasyonel davranmalarından sapmalara neden olduğunu ifade etmektedir (Thaler, 2000).

Davranışsal iktisat, başta psikoloji olmak üzere diğer sosyal bilimlerin yöntemlerini iktisada uygulamaktadır. Yapılan tahmin ve teoriler ise deneylerle test edilmektedir. “Davranışsal iktisat, deneysel iktisat ile ortak bir zemini paylaşmasına rağmen aynı şey değildir. Başlangıçta davranışsal ekonomi, psikolojik ve ekonomik deneylerde üretilen ampirik kanıtlara dayanmaktaydı. Ancak günümüzde, davranışsal iktisat daha geniş olarak, var olan davranış modellerinin sınırlarını araştırmak ve mevcut davranışı mevcut modellerden daha iyi bir şekilde açıklayabilen psikoloji ve diğer bilim dallarından kanıtlar da içeren bir yaklaşım haline gelmiştir”(Riedhl, 2010:6). Laboratuvar deneyleri, geleneksel iktisadın varsayımlarının aksine insanların çoğunlukla sınırlı rasyonel, özgecil ve dayanışmacı gibi özelliklerinin baskın olduğunu göstermektedir (Rosenau, 2005: 66’dan aktaran Eser ve Toigonbaeva, 2011:310).

Psikolojik faktörlerin iktisatta kullanılmaya başlanılmasından bugüne değin davranışsal iktisadın etki alanı oldukça genişlemiştir. Özel sektör, uluslararası kuruluşlar, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve kamu kurumlarının davranışsal iktisat öğelerinden faydalanarak yol haritalarını çizmeleri davranışsal iktisat alanındaki çalışmaları artırmaktadır (Foote vd., 2009: 3’den aktaran Eser ve Toigonbaeva, 2011:310).

2. DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKALARI

Kamu politikaları, toplumun tüm alanlarını her bakımdan etkilemektedir. Kamu politikalarının toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilmesi kadar toplum tarafından benimsenmesi de oldukça önemlidir.

Davranışsal kamu politikası, özellikle davranışsal iktisat ve davranış bilimi öğelerinin daha geniş bir tasarımla politikalara uygulanmasıdır (Oliver, 2019:1). Birçok farklı yaklaşım olmasına rağmen hakim olan görüş kamu müdahalesinin negatif dışsal maliyetleri üzerine durmaktadır. Ancak davranışsal iktisada göre bilişsel sınırlılıklar çerçevesinde kamu müdahalesi gerekli görülmektedir (Altman,2008: 62’den aktaran Kılıç, 2020:10) Bazıları politika müdahalelerinin özel olarak hedeflediği kişilerin refahını geliştirmeye odaklanırken, diğerleri başkalarının zararlarını azaltmaya ve başkalarının faydalarını arttırmaya odaklanmaktadır (Oliver, 2015).

Ana akım iktisadın temel varsayımı olan rasyonel insan ile gerçek hayatta karşılaşabilmek mümkün değildir. Bireyler her zaman fayda maksimizasyonu peşinde koşmaz aksine sık sık hata yaparlar. Hata yapma tüm olasılıklarının hesaplandığı en bilinçli olunan anlarda bile gerçekleşebilir. İnsanlar rasyonel olarak sahip oldukları tüm bilgileri analiz ederek tam anlamıyla mantıklı ve doğru kararlar alamazlar. İnsanların çoğu ne Gandhi iradesine ne de Einstein düşüncesine sahiptir hatta uzun çarpma bölme işlemlerini dahi hesap makinesi olmadan yapamadıkları gibi en basit yıl dönümlerini bile unutabilirler. Çünkü insanlar sadece insandır homo economicus değildir (Thaler ve Sustain, 2008). Bu nedenle insanların karar ve davranışlarını etkileyecek politikalar oluştururken onların rasyonel olmadığını bilerek, onları doğru seçimlere dürtmek gerekecektir. Bu nedenle insanların rasyonel olduğu varsayımının aksi olan bu gerçekliğe uygun olarak uygulanacak politikaların tasarlanması politikaların başarı düzeylerini arttıracaktır. Kamu politikaları, vatandaşların davranışlarının rasyonel olduğu varsayımı ile oluşturulduğundan, arzulanan hedeflere çoğunlukla ulaşamaz ve bu nedenle uygulanan politikalarda revize ihtiyacı duyulur. Ancak politikalarda yapılan revizeler, vatandaşların politika yapıcılara karşı güvenini sarsmaktadır. Kamu politikaları uygulanmadan önce, söz konusu politikalara karşı vatandaşlardan gelecek tepkiler test edilerek değerlendirildiğinde ve buna bağlı olarak vatandaşların kolaylıkla özümseyeceği şekilde düzenlendiğinde daha etkin olacaktır.

Dünyanın dört bir yanında hükümetler, vatandaşları faydalı davranış biçimlerini benimsemeye teşvik edebilecek dürtülerin tasarımı için davranışsal iktisat yöntem ve araştırmalarını kullanmaktadır. Önde gelen iktisatçılar, psikologlar ve akademisyenler, davranışsal iktisat araçlarının sağlık, eğitim, çevre, ekonomi gibi alanlarda politika girişimlerinin tasarlanmasına yardımcı olmak için nasıl kullanılabileceği üzerine çalışmaktadır. Bu politikaların özünde insan odaklı politikaları uygulama anlayışı bulunmaktadır. Ayrıca bu anlayışı vazgeçilmez yapan bir diğer unsur ise kanıta dayalı politikalar oluşturmaktır. Ülkeler, uygulayacakları kamu politikalarında artık davranışsal iktisattan yararlanmakta ve kamu politikalarını davranışsal öğelerle yeniden şekillendirmektedir. Geçmişte insanın rasyonel olduğu varsayımı her alanda olduğu gibi kamu politikaları üzerinde de etkili olmuş ve belki de bu yüzden kamu politikalarının etkinliği bazı alanlarda sınırlı kalmış ve isteyen etkiyi yaratamamıştır. Ülkelerin uyguladıkları politikaların

daha başarılı olabilmesi için birçok değişkeni birlikte değerlendirmesi gerekir. Kamu politikalarının oluşturulma sürecinde merkeze insanı almak büyük fark yaratmaktadır. Davranışsal kamu politikaları sayesinde artık kamu yararına yönelik uygulamalarda bireylerin davranışını yönlendirebilmek mümkün hale gelmektedir. Politika yapıcılar varsayımdan ziyade kanıtlara dayalı olarak politika geliştirebilmektedir. Kamu politikaları davranışsal öğelerle yeniden tasarlanırken, mevcut politikaların iyileştirilmesi için öneriler getirebilir ya da ilgili politikalara yönelik ortaya çıkabilecek tepkileri en aza indirmek için açıklamalarda bulunabilir.

Davranışsal iktisat yaklaşımını benimseyenler, yapılan deneylerle bireylerin daha doğru kararlar vermeleri için yönlendirilmesi gerektiğini ve bu yönlendirmenin de dürtme ile mümkün olacağını ileri sürmektedir. “Dürtme, insanların yansız olmadığı ve sınırlı bilişsel kapasiteye sahip olmasını temeline dayanmaktadır” (Thaler ve Sustain, 2008). Dürtme, bireylerin karar alma özgürlüklerine müdahale edilmeksizin seçim mimarlarının yardımı ile doğru karara yönlendirilmelerini de açıklamaktadır. Ayrıca bireylere farklı seçenekler karşısında tercihlerini oluşturma konusunda yardımcı olmaktadır (Madrian, 2014:676’dan aktaran Kılıç, 2020:10). Kamu yönetiminde iyi yönetim kavramı yerini davranışsal kamu politikalarının en önemli aracı olan dürtme kavramına bırakmıştır. “Dürtme politikasında, önceden var olan davranışlarını rasyonel olarak seçen ve bu davranışlara devam etmek isteyenlere herhangi bir yük getirilmemelidir. Bu nedenle, yaklaşım düzenleme veya yasaklara izin vermemektedir” (Oliver, 2015:4).

Bireyleri, hem kendilerinin hem de yaşadıkları toplumun yararına yönelik doğru karar almaları ve doğru seçimler yapmaları için dürtmek gerekir. Dürtmenin temelinde Kahneman’ın bilişsel sistemi ikiye ayırması bulunmaktadır. “İnsanlar; bir yandan kontrolsüz, zahmetsiz, çağrışımsal, bilinçsiz ve hızlı olarak karar verdiği sistem 1, diğer yandan da çaba ile, tündengelimli, kendini tanıyan ve yavaş çalışan kontrollü sistem 2 şeklinde iki karar alma mekanizmasına sahiptir” (Kahneman, 2011). Thaler ile birlikte bu iki durum econ ve insana atıf yapar. Sistem 1’i insan devralırken sistem 2’yi ise econ devralmaktadır (Zuidhof, 2016: 5). Örneğin, ana dilde konuşurken gösterilen çaba ile öğrenilmeye çalışılan dili kullanırken gösterilen çaba aynı değildir. Ana dilde konuşurken sistem 1 devrede iken yeni öğrenilen dil kullanılırken sistem 2 devrededir (Thaler ve Sustain, 2008). Otomatik ve hızlı bir şekilde hayatı kolaylaştıran sistem 1, az çaba ile doğru kararlar alınmasını

sağlar. Fakat bazı durumlarda karar vermede bazı sapmalara da neden olabilir, bu nedenle sistem 1 ile kararlar almak hatalara yol açacaktır. Çünkü sistem 1 aşına olunan bilgilerden yola çıkarak bir çıkarım yaparken, sistem 2 ise sistem 1 in karar mekanizması üzerinde öz denetim yapmaktır (Kahneman, 2011). Dürtme, bireyin kendisine sunulan seçenekler arasında kendisi için en doğru olanını seçmesini destekleyecek şekilde, sunuş şeklinin düzenlenmesidir. Bu düzenleme seçim mimarları tarafından yapılmaktadır. “Seçim mimarisi, insanların tercihlerine yön vermek amacıyla seçeneklerin planlı olarak sunulması şeklinde tanımlanabilir. Hayat boyu insanların karşısına çıkan formlar, açık büfe yemek seçenekleri, web siteleri, marketlerdeki raf dizaynları, sunulan sağlık sigortası seçenekleri seçim mimarisine örnek olarak gösterilebilir” (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2018:83). Etkin bir seçim mimarisi için altı temel prensibi göz önünde tutmak gerekir. Bunlar; teşvikler, planlamayı anlamak, geri bildirim, hatayı kabul etme, hazır bulunan seçeneklere yatkınlık, karmaşık seçimleri planlamaktır. İnsanların en iyi kararları alabilmesi amacıyla yönlendirilmesi için de dürtüler kullanılmalıdır (Thaler ve Sustain, 2008).

Akademik çalışmaların kamu politikaları üzerinde etkin olmasında uluslararası kuruluşların da etkisi bulunmaktadır. Örneğin, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) 2005 yılından bu yana hükümetlere vatandaşların kendileri ve toplum lehine karar almalarını sağlayacak şekilde politika tasarımlarına yardımcı olacak konferans, yayın ve raporlamalar içeren çalışmalar yürütmektedir. Benzer bir misyon Dünya Bankası tarafından da üstlenilmiştir (Zuidhof, 2016:19). Böylelikle davranışsal kamu politikaların yaygınlaştırılması mümkün olmuş ve birçok ülkenin de dikkatini çekmiştir.

OECD davranışsal içgörülerin kamu politikasına uygulanması hususunda ‘Davranışsal İçgörüler ve Kamu Politikası’ raporunu hazırlamıştır. Bu rapor davranışsal kamu politikaları alanındaki geniş kapsamlı ilk rapordur (OECD 2017’den aktaran T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2018:129). Dünya çapında resmi otoriteler dışında özerk kuruluşlar, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve özel kuruluşlar davranışsal öğeleri kamu politikalarını uygulamak üzere çalışmaktadır.

3. DÜNYA VE TÜRKİYE'DE UYGULANAN DAVRANIŞSAL KAMU POLİTİKALARI ÖRNEKLERİ

Davranışsal kamu politikaları üniteleri birçok ülkede başkanlık ya da başbakanlık makamlarına bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu üniteler, bireylerin karar alma özgürlüklerine müdahale etmeden hem kendileri hem de toplumlarının yararına olacak şekilde kararlar almaları için müdahale etmektedir. Bu müdahaleler oldukça küçük olmakla birlikte bazen bir kısa mesaj bazen bir raf dizilimi bazen de form dizaynı olarak karşımıza çıkarlar. Bu alanda çalışmalarını başlatan ve bir çok ülkeye davranışsal kamu politikaları hususunda bilgilendirme yapan ve hükümet içerisinde kurulan ilk birim 'Davranışsal İçgörü Takımıdır' (Behavioral Insight Team-BIT) (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2018:11). "Yapılan bir çok müdahale tasarımı bulunmakla birlikte BIT, Başbakanlık ve Eğitim Bakanlığı işbirliği ile İngiltere'de yaptıkları bir araştırmada, lise bitirme sınavından (GCSE) yüksek puan alan birçok öğrencinin, kendi puanından daha düşük puanlı öğrenci kabul eden yerel üniversitelere başvurmayı tercih ettiği tespit edildiğinden, bu davranışın yoğun olarak gözlemlendiği okullarda bulunan 11.104 öğrenci için bir müdahale geliştirilmiş ve öğrenciler iki deney grubu ile bir kontrol grubuna ayrılmıştır. Öğrencilere, kendileri ile benzer bir başarı geçmişine sahip, şu anda ülkenin en iyi üniversitelerinde okumakta olan başka öğrencilerden, seçtikleri okulun kendilerine ne kadar büyük katkı yaptığını anlatan mektuplar gönderilmiştir. Mektuplar, birinci deney grubundaki öğrencilerin evlerine, ikinci deney grubundaki öğrencilerin okullarına, üçüncü deney grubundaki öğrencilerin ise hem evlerine hem okullarına postalanmış, kontrol grubuna ise mektup gönderilmemiştir. Deney sonucunda, hem evine, hem okuluna mektup gönderilen öğrencilerin en başarılı üniversitelere başvuru oranı, hiç mektup gönderilmeyen öğrencilere kıyasla %17 daha fazla olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD), Başkan Barack Obama 2015 yılında bir sosyal ve davranış bilimleri ekibi kurulması ve federal programlara davranış bilimi içgörülerini uygulamaları talimatını vermiştir. Avustralya Hükümeti'nin Davranış Ekonomisi Ekibi (BETA), tüm kamu politikalarında davranışsal iktisat bağlamında tasarlanmasını hedefleyen ilk birimdir ve Başbakanlık ve Kabine İşleri Bakanlığı içerisinde yer almaktadır" (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2018:131).

Tüm dünyada olduğu gibi Avrupa Birliği'nde de (AB) davranışsal kamu politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Avrupa Komisyonu, 2008'den beri politika

yapımında davranışsal iktisat öğelerini kullanmaktadır. Dokuz politika alanındaki çalışmalar bu yöntemle yapılmıştır. Avrupa Komisyonu'nda davranışsal kamu politikaları, resmen uygulanmaya 2009 yılında Tüketici Hakları Direktifi ile başlamıştır. Kanıta dayalı politika oluşturma aşamasında, araştırmacı bir örneklem üzerinden toplumun geneli için anlamı bir istatistiki sonuca ulaşabilecektir. Bu, zaman ve para tasarrufu sağladığı için politika için özellikle çekici bir özelliktir. Ancak, tek bir denemenin AB'nin tüm üyelerine uygulanıp uygulanamayacağı açık bir soru olmaya devam etmektedir. Bazı sonuçlar (örneğin, kayıptan kaçınma) tüm üye devletlere eşit olarak uygulanabilirken, diğerleri (örneğin işbirliğine ilişkin sosyal normlar) farklı kültürlerle göre farklılık gösterebilir. AB'de ekonomi, sosyal politika, enerji, sağlık gibi alanlarda bulunan davranışsal kamu politikaları uygulamaları içeren son çalışmalardan bazıları şu şekildedir (Straßheim, 2019):

- Sürdürülebilir tarımın benimsenmesi,
- Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliğinde gönüllülüğün artırılması,
- Alım-satımın dijitalleşmesi üzerine çalışma,
- Tüketicilerin döngüsel ekonomiye katılımı üzerine davranışsal çalışma,
- Avrupalıların adalet algısı,
- Güven duygusunu iyileştirme,
- Şeffaflık.

Bu uygulamalar dışında her ülke için, davranışsal içgörüler tarafından şekillendirilen politika örnekleri bulunmaktadır. Davranışsal içgörülerin uygulanması kamusal alanda yer alan kilit kurumlar ve bu alanda gerçekleşen ağlar ve işbirlikleri ile birlikte uygulanmaktadır. Üye ülkelerin davranışsal kamu politikalarını hangi alanda ve hangi kurumlarda uyguladıkları farklılık göstermektedir. Almanya'da kamu kurumları araştırma enstitüleri ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar işbirliği ile kamu politikalarını davranışsal öğelerle şekillendirmektedir. Bu politikalar bölgesel ve ulusal düzeyde uygulanmaktadır. Ayrıca tüketicinin korunması, sağlık ve istihdam alanındaki kamu politikalarında da aynı yöntem benimsenmiştir. Yapılan çalışmalarda hükümet dışı kurum ve kuruluşlarla ortak çalışmalarda yürütülmektedir.

AB bazında uygulanan davranışsal kamu politikalarının yanı sıra üye ülkeler de kendi ülkeleri için davranışsal kamu politikalarını etkin bir biçimde kullanmaktadır. Üye ülkelerden Almanya'da istihdam alanında Bonn Üniversitesi

ile Federal İstihdam Bürosu (IAB) ve İstihdam Araştırmaları Enstitüsü arasındaki işbirliği sonucunda; iş arama stratejilerinin üzerinde büyük ölçekli bir saha çalışması yapılmıştır. İş arayanları iş arama stratejileri ve işsiz kalmalarının sonuçları hakkında bilgilendirici bir broşürün etkisi test edilmiştir. Sonuçlar, broşürün çoğunlukla uzun süreli işsizlik riski bulunanlar üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Elde edilen sonuçlara istinaden özellikle uzun vadeli işsizleri işgücü piyasasına yeniden kazandırmak için oldukça etkili bir politika aracı olabileceği sonucuna varılmıştır (Lourenço vd., 2016). Yapılan küçük bir müdahalenin etkisi beklenenden etkili olabilmektedir.

Bir diğer üye ülke İtalya'da ise davranışsal kamu politikalarının uygulama alanının oldukça geniş olduğu görülmektedir. İtalya'da bankacılık, tüketicinin koruması, eğitim, enerji, çevre, sağlık, vergi gibi alanlarda uygulamalar bulunmaktadır. Örneğin eğitim alanında öğrenciler arasında matematikteki performansı artırma üzerinde yapılan bir çalışma bulunmaktadır. 2015 yılında, İtalya'da eğitimden sorumlu bakanlık ilkokullar başta olmak üzere okullarda satranç uygulamalarını teşvik etmek için bir deney başlatmıştır. Bu çalışma İtalyan Satranç Federasyonu ile birlikte yürütülmüştür. Yapılan çalışmada mevcut kanıtlar, satranç pratiğinin matematikteki performansı, özellikle orta düzey öğrenciler için % 17 artırdığını göstermiştir. Bu sonuca göre eğitim sisteminde uygulanan deney sonucuna göre müfredatın geliştirmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır (Lourenço vd., 2016).

Davranışsal iktisat ve dürtme AB'nin politika yapım sürecini de etki etmektedir. 2008'den bu yana, AB politikalarında davranışsal iktisat öğeleri ile şekillendirildiği görülmektedir. İlk olarak özellikle "Tüketici İşleri ve Sağlık Politikası" alanlarında uygulama başlamıştır. 2015'te 'Daha İyi Düzenleme Gündemi'nin kabul edilmesiyle, bir dizi davranışsal içgörü, vazgeçilmez uygulamalar haline gelmiştir. AB politika alanında davranışsal iktisat öğeleri ve davranışsal içgörünün artan önemi, AB politika yapımında davranışsal iktisadın yükselişi olarak değerlendirilmektedir (Zuidhof, 2016:4). AB'de diğer tüm üye ülkeler birden fazla alanda davranışsal kamu politikaları uygulamakta ve her geçen gün uygulama alanları genişlemektedir.

AB'nin davranışsal kamu politikalarını uygulamasının bir de siyasi yönü bulunmaktadır. AB'de davranışsal kamu politikalarını uyguladığı alanlar,

AB'nin daha sınırlı bir yetkinliği olduğu alanlardır. Para ve rekabet politikasına ilişkin münhasır yeterliliğin aksine, AB'nin tüketici, sağlık veya çevre politikası alanlarında sınırlı bir yetkisi vardır. AB'nin bu alanlarda yasal olarak bağlayıcı eylemlere geçebilme gücü daha azdır. Davranışsal kamu politikası uygulamasının AB'nin karar alabilme yeterliliğinin daha az olduğu alanlarda ortaya çıkmasının nedeni, doğrudan düzenlemenin sınırlı olduğu bir politik ortama çok daha uygun olmasıdır. AB, sigara içenleri vergilendiremezken, sigaraların etiketlenmesi ve paketlenmesi hakkında bir direktif yayınlayabilmektedir. Bu nedenle AB'nin doğrudan müdahale etmesinin mümkün olmadığı alanlarda davranışsal kamu politikalarına başvurulması dikkat çekicidir (Zuidhof, 2016:16).

Türkiye'de ise davranışsal kamu politikaları sınırlı alanlarda da olsa uygulanmaktadır. Dünya Bankası ile Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı tarafından "İşe Alımlarda Yanlılığı ve Önyargıları Anlamak", Dünya Bankası ile Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü (İŞKUR) tarafından "İş Arayanları İş Arama Sürecinde Desteklemek", Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından "Daha Yeşil Bir Türkiye'yi Birlikte İnşa Edelim Seferberliği", "Bireysel Emeklilik Otomatik Katılım Sistemi" uygulanan davranışsal kamu politikalarına örnek olarak gösterilebilir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2018). Bu uygulamalardan en bilineni olan Bireysel Emeklilik Otomatik Katılım Sistemi'nde; bireylerin yeniliklere karşı önyargılı olması, prosedürlerin fazla olduğunu düşünerek üşenme ve erteleme alışkanlıkları, güvensizlik hissi gibi varsayımlara karşı bireylerin daha az efor sarf etme ve önceden belirlenmiş olan seçenekleri değiştirmeme eğilimleri gibi bazı davranışsal öğeler kullanılarak bireysel emeklilik sistemi yeniden düzenlenmiştir. Böylelikle sisteme dahil edilenlerin büyük çoğunluğunun sistemde kalması sağlanmıştır. Bir diğer uygulama örneği olan Daha Yeşil Bir Türkiye'yi Birlikte İnşa Edelim Seferberliği'nde ise vatandaşlara fidan tohumu, seferberliği anlatan bir broşür ve cumhurbaşkanının mektubu posta yoluyla gönderilmiştir. Gönderilen broşürde devlet olarak ağaçlandırma çabası anlatılmış, zarfa konulan fidan tohumu ile ağaçlandırma sorumluluğu vatandaş ile paylaşılmıştır. Böylelikle işbirliği mesajı verilerek vatandaşın ağaçlandırma seferberliğine destek olmasını sağlamak amaçlanmıştır. Ayrıca cumhurbaşkanı tarafından gönderilen mektubun el yazısı ile sonlandırılması ile de vatandaşların postanın kendilerine özel olarak hazırlandığı algısını oluşmasına katkı sağlamıştır.

Türkiye’de davranışsal kamu politikalarının resmi bir kimlik kazanması ise 2018 yılında T.C. Ekonomi Bakanlığı bünyesinde İhracat Genel Müdürlüğü’ne bağlı Davranışsal Kamu Politikaları ve Yeni Nesil Teknolojiler Dairesi’nin kurulmasıdır. Bu daire şu anda T.C. Ticaret Bakanlığı’na bağlı olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Söz konusu daire başkanlığı görev alanı itibarıyla yalnızca ihracat konusu üzerine çalışmalar yapabilmektedir ve bu nedenle görev alanı oldukça kısıtlıdır. Ancak buna rağmen “‘Türkiye’de Ekonomik Reformların Güçlendirilmesi: Davranışsal Tekniklerin Kamu Politikası Yapım Süreçlerine Entegrasyonu’ projesi kapsamında görev alanlarına girecek potansiyel davranışsal müdahalelerin tasarımı üzerine çalışmaları bulunmaktadır. Ayrıca ‘Türkiye’nin e-Ticaret ve e-İhracat Performansının Geliştirilmesi’, ‘İhracatta Ara Malı İthalat Bağımlılığının Azaltılması’, ‘Sürekli İhracatçı Sayısının Artırılması’ ve ‘Potansiyel Yabancı Yatırımcılar Nezdinde Yatırım Ortamı Algısının Güçlendirilmesi’ gibi projeler üzerinde çalışmaları sürmektedir” (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2018). Ticaret Bakanlığı, tüm bu projelerin yanı sıra 2019 yılında düzenlediği ‘1. Ulusal Davranışsal Kamu Politikaları Konferansı’ ile ülke genelinde davranışsal kamu politikaları uygulamalarına ilgi çekmeyi hedeflemiştir.

Davranışsal kamu politikalarının dünyadaki uygulamaları değerlendirildiğinde, kamu politikalarının etkinliğinin arttığı ve aynı zamanda kamu politikalarının maliyetinin azaldığı görülmektedir. Geleneksel anlamda kamu politikalarının merkezinde insan bulunmadığından, gerçekten kopuk olarak tasarlanan ve uygulanan yöntemler elbette başarılı olamamaktadır. Davranışsal kamu politikaları ise gerçek hayata etki eden faktörleri göz önünde bulundurarak kamu politikalarının etkinliğini artırmaktadır (Kuehnhanss, 2019) Ülkelerde politika oluşturma sürecinde davranışsal iktisattan faydalanılmasının bir etkisi de uygulanan politikaların siyasi tartışmadan korunmasıdır. Davranışsal araştırmanın temel amacı, işe yarayan politika seçenekleri sunmaktır (Zuidhof, 2016:17).

Yapılan tüm çalışmalara rağmen, politika müdahalelerinin etkilerinin büyüklüğü ve belirli bağlamlardaki müdahalelerin gerçek sonuçlarının ölçülmesi hala zordur. Bir deneyden elde edilen sonuçlar, farklı bir bağlama veya daha geniş bir nüfusa ayırım gözetmeden genelleştirilemez. Sorun, insan davranışının karmaşıklığı ve onu etkileyen faktörlerin çeşitliliğidir. Buna rağmen, dürtme, içeriğe özgü davranıştaki değişiklikleri teşvik etmek için yararlı bir stratejidir. Dürtme, diğer politika araçlarını geliştirebilen ve diğer politika araçları tarafından

ele alınmayan davranışları hedefleyen düşük maliyetli bir araçtır, çünkü davranışlar otomatik, sezgisel ve kasıtsız düşünmeye dayalıdır. Dürtme araçları, yasaların, düzenlemelerin ve ekonomik araçların yerine geleneksel politika araçlarının bir tamamlayıcısı olarak değerlendirilmelidir (Mont, Lehner ve Heiskanen, 2014:8).

Özet olarak davranışsal kamu politikalarının amacı; bireylerin seçme hakkını koruyarak, doğru yönde karar almalarına yardımcı olmak amacıyla yönlendirilmelerine olanak sağlamaktır. Ancak bir ülkede uygulanan ve başarılı olan yöntem diğer ülkede başarılı olmayabilir. Davranışsal kamu politikaları uygulanacak ülkeye, hatta bölgeye göre farklılık gösterebileceğinden her politika uygulanacak alan ve topluma özel olarak tasarlanmalıdır.

SONUÇ

Geçmişte kamu politikaları tasarlanırken, vatandaşların rasyonel olduğu varsayımı ile hareket edildiğinden, amaçlanan hedef ve sonuçlara çoğunlukla ulaşılamamıştır. Başarısız olan kamu politikalarının yetersiz yönleri gözden geçirilerek yeniden yürütülmeye çalışılmış ancak politikalarda yapılan değişiklikler vatandaşların politika yapıcılara karşı güveninin sarsılmasına neden olmuştur. Kamu politikaları uygulanmadan önce, söz konusu politikalara karşı vatandaşlardan gelecek tepkiler test edilerek değerlendirildiğinde ve vatandaşların en kolay şekilde özümseyeceği halde tasarlandığında şüphesiz daha etkin olacaktır.

Kamu politikalarını bir testten geçirdikten sonra uygulamak, vatandaşların alacakları kararları yönlendirme imkânı sunarken uygulanacak politikaların etkinliğini de artıracaktır. Vatandaşlar karar alırken ya da bir kamu politikasına karşı tepki gösterirken her zaman akılcı davranmazlar, pek çok sosyal, kültürel ve psikolojik etki altında karar verirler. Bu nedenle dünya da birçok ülke davranışsal iktisadın kullandığı yöntemlerin önemini kavramış ve politika geliştirme sürecinde davranışsal iktisat öğelerini kullanmaya başlamıştır.

Davranışsal iktisat öğelerinin kamu sektöründe uygulanmasının bir yönü de dürtmedir. Dürtme vatandaşları özellikle toplum ve ülke yararına karar vermeleri konusunda yönlendirebilmeye olanak sağlamaktadır. Böylelikle dürtme; vatandaşların seçme hakkı korunarak, doğru yönde karar almalarına yardımcı olmak amacıyla yönlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Dürtme, diğer politika araçları ile kıyasla düşük maliyetli bir araçtır, çünkü davranışlar otomatik

ve sezgiseldir. Bireylerin kararlarını ikna etme ya da cezalandırma yöntemiyle baskıyla değiştirmek yerine, seçim mimarlarının oluşturacağı küçük ve basit ortam değişiklikleri ile dürtülmesi mümkündür. Böylelikle bireylerin kararlarına doğrudan müdahale edilmemekte; kişiler, seçme kararına müdahale edilmeden yalnızca farkındalık yaratacak basit müdahalelerle yönlendirilmektedir.

Davranışsal iktisat; teori, kanıt ve politika ile ilgili sonuçlar arasında dinamik bir etkileşime dayanmaktadır. Davranış değişikliği hakkındaki teorik bilgi, çeşitli aktörlerin daha iyi seçimler yapmasına nasıl yardımcı olacağına dair bir dizi seçenek oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla, bir politika müdahalesinin etkinliğini belirli bir bağlamda değerlendirmek için, politika yapıcılarının, maliyet-fayda analizine ve politikanın sürdürülebilirlik düzeyine dikkat etmeleri gerekmektedir.

Davranışsal kamu politikalarının başarılı olması için önemli bir husus da yürütülen kamu politikasının vatandaşlar tarafından benimsenmesidir. İnsan davranışı elbette karmaşıktır. Davranış değişikliği gerektiren veya dürtme içeren politikalar tasarlamak için, insanların farklı durumlarda ve bağlamlarda nasıl davrandıklarının anlaşılması ve bu bağlamda bireylerin karar vermelerini etkileyen faktörlerin de doğru analiz edilmesi gerekir.

Dürtme ile kamu politikasının tasarımında ve yürütülmesinde insan davranışı temel alınmaktadır. Bu kamu politikalarının etkinliğini arttıracaktır. Ayrıca insanların belirli davranışları bu yolla test edilebileceğinden insanların seçimlerinde meydana gelecek bir değişiklik de gözlemlenebilecektir. Böylelikle daha güçlü kamu politikaları tasarlamak mümkün olacaktır.

İnsan davranışlarını etkileyen psikolojik ve sosyolojik faktörler çok çeşitlidir. Bu nedenle davranışsal kamu politikalarına temel oluşturması bakımından yapılan deneylerden elde edilen sonuçlar genelleştirilmemelidir.

Kamu politikalarının tasarımında ve yürütülmesinde gün geçtikçe daha fazla davranışsal iktisat öğeleri kullanılmaktadır. Çünkü bu yöntemle politika yapıcılar, yalnızca birey davranışını ve davranış değişikliğini etkileyen faktörlerini daha iyi anlamakla kalmamakta, refah artırıcı ve daha etkili politikalar geliştirebilmektedir.

Dünyada davranışsal kamu politikaları oldukça geniş bir perspektif ile neredeyse tüm kamusal alanda uygulanmaktadır. Türkiye’de ise davranışsal

kamu politikalarını uygulama bağlamında T.C. Ticaret Bakanlığı bünyesinde İhracat Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak Davranışsal Kamu Politikaları ve Yeni Nesil Teknolojiler Daire Başkanlığı çalışmalarını sürdürmektedir. Söz konusu daire başkanlığı görev ve yetki alanı itibariyle yalnızca ihracat alanında çalışmalar yapabilmektedir. Birçok ülkede davranışsal kamu politikaları üniteleri başkanlık ya da başbakanlık makamına bağlı olarak görevlerini sürdürmektedir. Bu nedenle etki alanı bakımından oldukça geniş bir görev tanımı olan davranışsal kamu politikaları ünitesinin Cumhurbaşkanlığı makamına bağlı olarak çalışmalarını sürdürmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Böylelikle davranışsal kamu politikaları ünitesi tüm bakanlıkların görev alanına giren konularda politika yapım sürecine destek olabilecektir. Tüm kamu kurumlarının uygulayacağı politikalara hem kaynak sağlaması hem de vatandaş memnuniyetinin ölçülmesi bakımından önemli bir misyon yüklenecek olan davranışsal kamu politikaları ünitesi, vatandaşların kamu politikalarına daha kolay uyum sağlamasını da sağlayacaktır.

Davranışsal içgörünün eğitim, sağlık, enerji, ekonomi, çevre, sanayi, finans, adalet ve istihdam gibi alanlarda yürütülen tüm politika alanları ile kamu diplomasi faaliyetleri, basın faaliyetleri gibi alanlara uygulanabilmesi için, davranışsal kamu politikaları ünitesinin idari yapılanma içindeki yeri oldukça önemlidir.

Vatandaşların doğru kararlar almalarını ve doğru eylemlerde bulunmasını sağlamak amacıyla ya da bir diğer deyişle kendileri ve toplum için daha iyi kararlar almalarına yardımcı olmak gayesiyle, tüm kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği içinde görev yapabilen ve örnek ülkelerde belirtildiği gibi Cumhurbaşkanlığı bünyesinde çalışmalarını sürdüren bir davranışsal kamu politikaları ünitesinin Türkiye için faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Alm, J. (2010). "Testing Behavioral Public Economics Theories In The Laboratory" National Tax Journal, December, 63 (4), 635–658.

Dumludağ, Ö. Gökdemir, L. Neyse, & E. Ruben (ed.). İktisatta Davranışsal Yaklaşımlar, İmge Kitapevi, İstanbul.

Ecer, K. (2020). Uluslararası Emek Piyasasında İşgücü Talebi ve Ayrımcılık, Akademisyen Kitabevi, Ankara.

- Ercan, F. (2001). *Toplumlar ve Ekonomiler*, 2. Basım, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Eser,R.; Toigonbaeva, D. (2011). “Psikoloji ve İktisadın Birleşimi Olarak, Davranışsal İktisat” *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Nisan, 6(1), 287-321.
- Kahneman, D. (2011). *Thinking, Fast and Slow*, Macmillan.
- Kahneman D.; Krueger, A.B. (2006). “Developments in the Measurement of Subjective Well-Being”, *Journal of Economic Perspectives*, V. 20, N.1, 3–24.
- Kahneman, D. T., Slovic, P., ve Tversky, A. (1984). “*Judgment Under Uncertainty: Heuristics And Biases*”, Cambridge University Press, New York. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511809477>.
- Karabulut, G.(2017). *Mutluluk ve İktisat*, Derin Yayınları, İstanbul.
- Karakaya K. (2007). “Yorum bilgisi ve İktisat: Rasyonel Seçim Teorisine Yorumbilgisel Bir Bakış” (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi), Marmara Üniversitesi/İktisat Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kılıç, E. (2020). “Kamu Politikalarında Davranışsal İktisadın Önemi: Dünya ve Türkiye’den Uygulama Örnekleri” *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi* 4(1), 237-262.
- Kuehnhanss, C. (2019). “The Challenges of Behavioral Insights for Effective Policy Design” *Policy and Society*, 38 (1), 14-40.
- Lourenço, J.S., Ciriolo, E., Almeida, S.R. ve Dessart, F.J.(2016). “Behavioural Insights Applied to Policy: Country Overviews 2016”, European Union. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/10.02.2020>.
- Mont, O.; Lehner, M. ve Heiskanen, E. (2014). “Nudging a Tool for Sustainable Behaviour?”, *The Swedish Environmental Protection Agency*.
- Oliver, Adam (2015). “Nudging, Shoving and Budging: Behavioural Economic-Informed Policy”, *Public Administration* 93(3): 700–714. <https://doi.org/10.1111/padm.12165>
- Oliver, A. (2019). “Towards a New Political Economy of Behavioural Public Policy” *Public Administration Review*, ISSN 1540-6210. <https://doi.org/10.1111/puar.13093>

Raphael, D. D. (2014). Adam Smith, Ekrem Erdem ve A. Aslıhan Çelenk (çev), Liberte Yayınları, İstanbul.

Riedhl, A. (2010). "Behavioral and Experimental Economics Do Inform Public Policy" Public Finance Analysis, Vol. 66, No. 1, 65-95.

Sedlacek, T. (2017). İyi, Kötü & Ekonomi (Çev. A. S. Erdoğın) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Simon, H. A. (1955). "A Behavioral Model of Rational Choice", The Quarterly Journal of Economics, 69 (1), 99-118.

Simon, H. A. (1957). Models of Man: Social And Rational, John Wiley and Sons, New York, ABD.

Straßheim, H. (Ed.) (2019). "Handbook of Behavioural Change and Public Policy", Helmholtz-Centre for Environmental Research – UFZ, Leipzig, Almanya.

Şentürk, F.; Fındık, H. (2014). "Rasyonel Karar Alan Ekonomik Birimin Risk Altında Verdiği Kararlara Davranışsal Yaklaşım: Kahneman Ve Tversky Beklenti Teorisi Perspektifinden Eleştirel Bir Bakış", Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, 11(42), 127-139.

Thaler, R. H.(2000). "From Homo Economicus to Homo Sapiens" Journal of Economic Perspectives V.14 N.1 133-141.

Thaler, R. H. ve Mullainathan, S. (2008). "How Behavioral Economics Differs from Traditional Economics" The Concise Encyclopedia of Economics, Second ed. (çevrimiçi) <http://www.econlib.org/library/Enc/BehavioralEconomics.html> 24.04.2020

Thilly, F. (1913). "Romanticism and Rationalism", The Philosophical Review, C: 22, No: 2, 107-132.

Zafirovski, M. (2008). "Classical and Neoclassical Conceptions of Rationality Findings of an Exploratory Survey", The Journal of Socio-Economics, C: 37, No: 2, 789-820.

Zuidhof, P.W. (2016). "Behavioralizing Europe: How Behavioral Economics Enters EU Policymaking", Council of European Studies 23rd International Conference of Europeanists, Resilient Europe?, Philadelphia, A.B.D.

